

SARDANES

Cada sardana està constituïda per dos tipus de música que es van repetint: els curts i els llargs. Els curts consten d'un nombre determinat de compassos (33, per exemple) i els llargs també (75, per exemple). Aquests nombres de compassos no són els mateixos en cada sardana. El nombre de compassos de que consta una sardana s'anomena "tiratge" de la sardana. La sardana de l'exemple anterior es diu que tira 33 x 75. Una sardana per a ballar consta de 10 tirades: quatre de curts i sis de llargs, encara que actualment en molts llocs ja es balla la "sardana manresana" (com se la coneix o coneixia fa pocs anys), sardana que només té 7 tirades (tres de curts i quatre de llargs). I se la coneixia com a "sardana manresana" perquè el seu impulsor va ser Francesc Soler i Mas, de Manresa, a partir de la ponència "Proposta de reducció de tirades", ponència presentada al Primer Congrés de Cultura Tradicional i Popular, convocat per la Generalitat a l'any 1981.

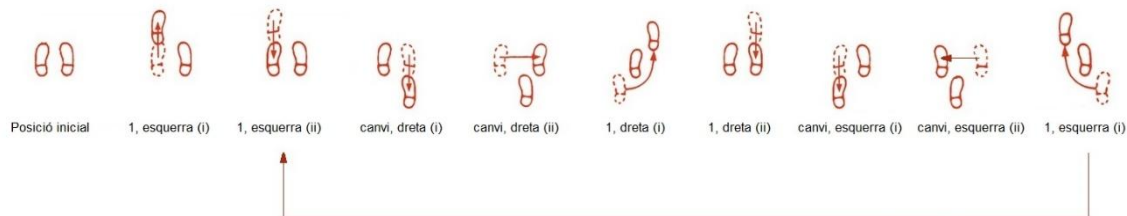
La música de la sardana s'inicia amb el preludi o introit (toc de flabiol que introdueix la dansa i que no es balla). Les tirades tercera i quarta de llargs (a la sardana de set tirades) van separades per unes notes de flabiol (el contrapunt, que tampoc es balla). La sardana acaba amb un acord final. Com que cada sardana "tira" diferent, les dues primeres tirades de curts es ballen seguides, sense interrupció. Així, podem comptar quan tira la sardana (quan es repeteix la mateixa música del principi tornem a comptar "1"). També es ballen seguides les dues primeres tirades de llargs. L'estructura de la sardana de set tirades és la següent: dues de curts, dues de llargs, una de curts, una de llargs, contrapunt, una de llargs, final.

Les dues primeres tirades de curts, les dues primeres tirades de llargs i cada una de les demés tirades (curts i llargs) s'han d'acabar correctament, és a dir, cal acabar-les amb els peus junts, per a així poder començar la tirada següent. Per aconseguir acabar les tirades correctament cal, uns quants punts abans del seu final (2,3,4...), fer la/les figura/figures que correspongui/n. Una persona de la rotllana indica als demés balladors, en el moment oportú, què cal fer per a aconseguir això. Aquesta persona és la que "porta" la sardana i les seves indicacions constitueixen el "repartiment" de la sardana. "Repartir" una sardana és, doncs, fer el què calgui per a acabar correctament les tirades. Per a poder repartir la sardana cal comptar-la (comptar els compassos de curts i de llargs). Hi ha més d'una manera de repartir la sardana. De fet, hi ha tres estils: empordanès, selvatà i garrotxà (o garrotxí). L'estil majoritari és l'empordanès; el selvatà es balla bàsicament a la comarca de La Selva i el garrotxà (poso "garrotxà" i no "garrotxí" perquè, particularment jo l'havia conegut –oralment– amb aquest nom)... diem que pràcticament no es balla. Es ballava cap a la part de Ceret (Catalunya Nord, administrativament França) i el nom ens diu del seu origen. Actualment, a part d'un parell de rotllanes a la part de Girona (que em sembla que ho fan més perquè no es

perdi que per una altra cosa)... no es balla. Parlem només de l'estil majoritari, l'empordanès:

La sardana es comença a ballar pel peu esquerra, per les dues primeres tirades de curts, les quals (recordem que es ballen seguides) s'acaben amb un dos (un "dos parat", com diuen els que ballen selvatà). A continuació, la manera de ballar els curts:

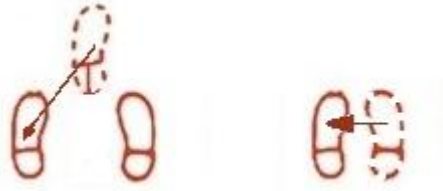

Si el vol "pronunciar":

un / – (no diem res) / can / vi / un / – / can / vi / un / ...

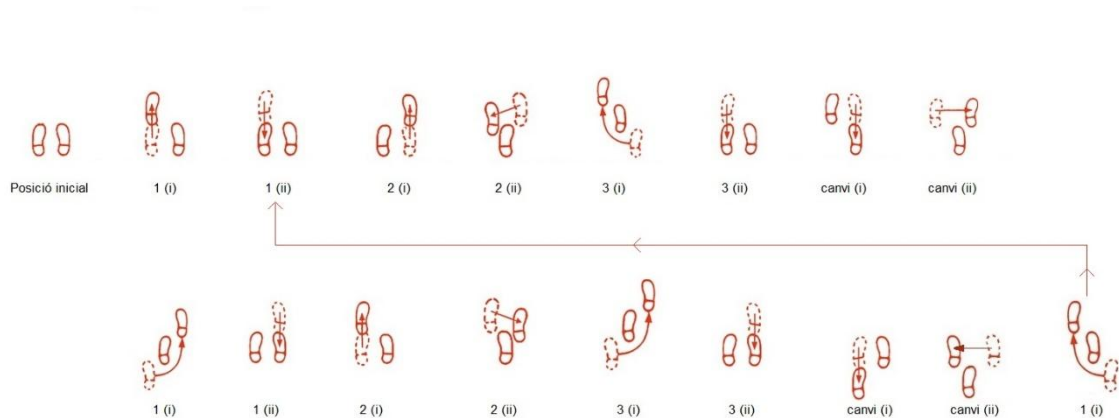
Cal dir que, llevat de l'inici (introit de flabiol), el/s contrapunt/s i l'acord final, tota la sardana es balla de puntetes (eh, que no fem ballet!), el taló no toca mai al terra. També cal dir que quan es punteja (els 1's dels curts, per exemple), la punta toca lleugerament el terra, com si li fes un petonet, el pes del cos està a l'altre peu, el qual no es recolza en el taló! Sí, té la seva gràcia això de ballar sardanes. I podem dir més: els canvis han de ser amb el mínim desplaçament lateral possible, els desplaçament endavant (per puntejar) i endarrere (per fer el canvi)... petits, i el cos va "pujant i baixant" lleugerament (fent "molla" amb el taló; i el genoll que acompanyi una miqueta, sense passar-se): tres vegades en el 1 i dues vegades en el canvi. Per això, en lloc de la canterella "u / un / can / vi / u / un / can / vi / u / ..." potser resulta més adequada: "un-dos-tres / can-vi / un-dos-tres / can-vi / ...". I, posats a fer, el "un" (del un-dos-tres) accentuat. De fet... millor ballar. Aquest "pujar i baixar" per portar el ritme de la sardana s'anomena "aire" de la sardana i el que realment resulta divertit de la sardana (a part d'anar tots igual) són els canvis d'aire. Per fer un "dos parat" a l'esquerra, puntejarem el "1" (peu esquerra), a continuació posarem el peu esquerra a la mateixa alçada del dret però desplaçant-nos una miqueta a l'esquerra i, tot seguit, ajuntarem el peu dret amb l'esquerra:

El “dos parat” a la dreta es fa de manera anàloga, però a l’altre costat.

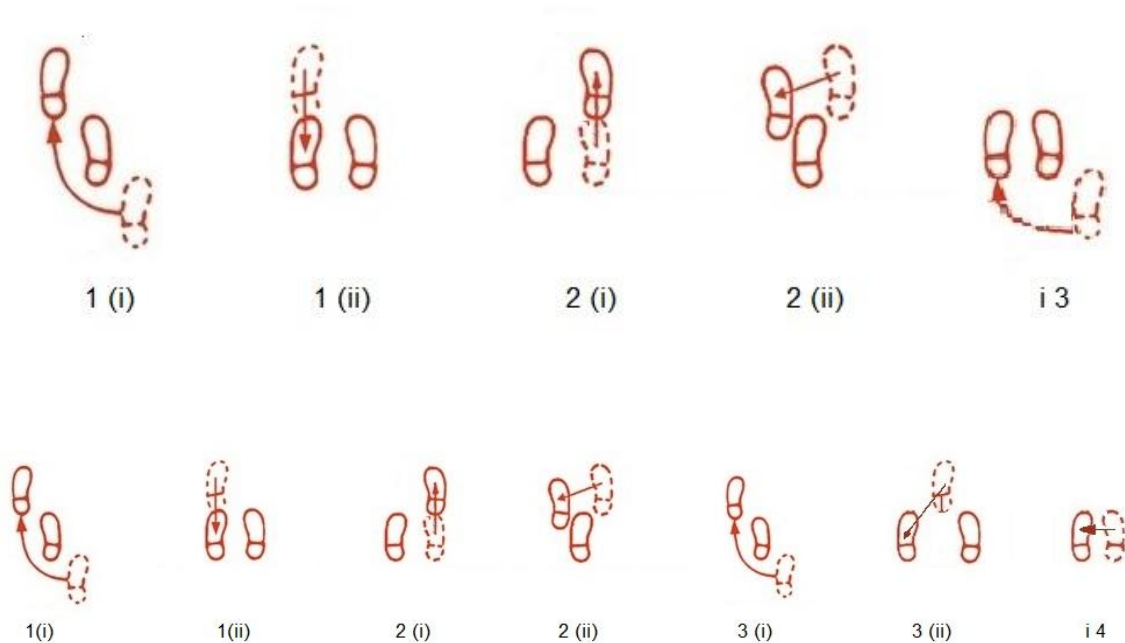
Els curts es ballen amb els braços “avall” i els llargs amb els braços amunt. He posat “avall”, entre cometes, perquè els braços no poden quedar horitzontals, però no és un avall relaxat, és un avall amb tensió: de fet els braços no estan horitzontals però no els hi falta gaire! La noia ha d’agafar fortament al noi (sí, probablement més del què hom es pugui pensar) i aquest, a la noia. Si la noia no s’agafa fort, el noi que no l’apreti fort, que li farà mal. Els braços no estan del tot rectes però quasi (hi ha una petita flexió al colze). Encara que la mà del noi queda per sota de la mà de la noia, cada u, per molt noia que se sigui, s’ha d’aguantar el pes dels seus propis braços. De fet, el millor és observar com posen els braços els integrants d’una colla de competició. Els llargs es ballen amb els braços amunt i, en lloc de fer “un / canvi / un / canvi / un / ...” es fa “un / dos / tres / canvi / un / dos / tres / canvi / ...”:

Si respectem l’aire, tant el “u” com el “dos” com el “tres” són, en realitat, cada un d’ells, “un-dos-tres” (l’u accentuat); i el canvi és “can-vi”.

Continuem amb el repartiment: de vegades s’acaba amb un tres (sardanes senars) i de vegades amb un quatre (sardanes parells; algunes també s’acaben amb un dos parat). Veiem en què consisteixen aquestes figures:

La sardana es comença a ballar amb el peu esquerre i després del contrapunt es torna a començar amb el peu esquerre. Però, on s'ha d'acabar cada tirada? La tercera i la quarta tirada de llargs (la que ve abans del contrapunt i la que ve abans de l'acabament) s'han d'acabar al costat esquerre. I de saber els passos que són necessaris per a aconseguir això se n'ocupa la persona que reparteix la sardana. Quan no ve ni contrapunt ni final de sardana, amb les excepcions esmentades, es comença pel peu contrari al costat en el qual s'acaba la tirada anterior. Per exemple, si una tirada l'acabem al costat esquerra, la següent la començarem pel peu dret i si una tirada l'acabem al costat dret, la següent la començarem pel peu esquerra.

Exercici_1. Una sardana tira 25 x 63. Si es de set tirades, de quants compassos consta tota la sardana?

Exercici_2. Si els músics toquen a raó de 50 compassos per minut, quant de temps dura la sardana de l'exercici anterior? (sense comptar introit ni contrapunt)

Exercici_3. Una sardana tira 33 x 75. Si és de set tirades, els músics toquen 54 compassos per minut, l'introit dura 8 segons i el contrapunt 4 segons, quant dura tota la sardana?

Exercici_4. Una sardana tira 37 de curts. Per quin peu es comença a ballar la primera tirada de llargs?

Exercici_5. Una sardana tira 42 de curts. Per quin peu es comença a ballar la primera tirada de llargs?

Exercici_6. Una sardana té un tiratge senar de curts. Per quin peu es comença a ballar la primera tirada de llargs?

Exercici_7. Una sardana té un tiratge parell de curts. Per quin peu es comença a ballar la primera tirada de llargs?

Exercici_8. Una sardana tira 25 de curts. En què cau el punt 16? (possibles respostes: 1 a l'esquerra, 1 a la dreta, canvi a l'esquerra, canvi a la dreta)

Exercici_9. En què cauen els compassos de la primera tirada de curts que són múltiples de 4 (4,8,12,16,...)? I els compassos que són parells però no són múltiples de 4 (2,6,10,14,...)? (les mateixes possibles respostes que a l'exercici anterior)

Exercici_10. A la primera tirada de curts, el compàs número 17 en què cau? I el compàs número 27? (mateixes possibles respostes que a l'exercici 8)

Exercici_11. A la primera tirada de curts, en què cauen els compassos que són múltiples de quatre més 1 (13,17,21,...)? (mateixes possibles respostes que a l'exercici 8)

Exercici_12. A la primera tirada de curts, en què cauen els compassos que són múltiples de quatre més 3 (15,19,23,...)? (mateixes possibles respostes que a l'exercici 8). Fixa't que dir "múltiple de quatre més 3" és el mateix que dir "múltiple de quatre menys 1"

Exercici_13. Una sardana tira 33 de curts. En què cau el compàs número 17 de la segona tirada de curts (recorda que les tirades primera i segona de curts es ballen juntes; mateixes possibles respostes que a l'exercici 8)

Exercici_14. Una sardana tira 23 de curts. En què cau el compàs número 11 de la segona tirada de curts (mateixes possibles respostes que a l'exercici 8)

Exercici_15. Una sardana tira 42 de curts. En què cau el compàs número 11 de la segona tirada de curts (mateixes possibles respostes que a l'exercici 8)

Exercici_16. Una sardana tira 24 de curts. En què cau el compàs número 17 de la segona tirada de curts (mateixes possibles respostes que a l'exercici 8)

Exercici_17. Raona que dos punts abans de que s'acabi la segona tirada de curts estem en un canvi. (Per exemple: si una sardana tira 33 de curts, el compàs 31 de la segona tirada de curts és un canvi). Per tant, ja sabem com repartir (acabar bé) les dues primeres tirades de curts: farem un dos parat dos punts abans del final de la segona de curts (a l'exemple: un dos parat al compàs 31 de la segona de curts: 32 i 33)

Exercici_18. Estem a la plaça escoltant una sardana sense ballar-la. Hem comptat que el tiratge de curts és senar. Per quin peu començarem la primera tirada de llargs?

Exercici_19. Estem a la plaça escoltant una sardana sense ballar-la. Hem comptat que el tiratge de curts és parell. Per quin peu començarem la primera tirada de llargs?

Exercici_20. Una sardana tira senar de curts. On cau el compàs 17 de la primera tirada de llargs? (respostes possibles: 1 a l'esquerra, 2 a l'esquerra, 3 a l'esquerra, canvi a l'esquerra, 1 a la dreta, 2 a la dreta, 3 a la dreta, canvi a la dreta)

Exercici_21. Una sardana tira parell de curts. On cau el compàs 27 de la primera tirada de llargs? (mateixes respostes possibles que a l'exercici anterior)

Exercici_22. Una sardana tira parell de curts. On cau el compàs 34 de la primera tirada de llargs? (mateixes respostes possibles que a l'exercici 20)

Exercici_23. Una sardana tira senar de curts. On cau el compàs 41 de la primera tirada de llargs? (mateixes respostes possibles que a l'exercici 20)

Exercici_24. Estem ballant una sardana i el compàs 37 de la primera tirada de llargs és un 1 a la dreta. Tira parell o senar de curts? (Respostes possibles: parell, senar, el compàs 37 no pot caure en un 1 a la dreta)

Exercici_25. Estem ballant una sardana i el compàs 47 de la primera tirada de llargs és un 1 a la dreta. Tira parell o senar de curts? (respostes possibles anàlogues a les de l'exercici 24)

Exercici_26. Com que la sardana només té curts i llargs els quals es van repetint, si el salt (dels llargs) cau en el 61, a les altres tirades de llargs el salt continuarà caient en el 61. Una sardana tira 33x75, amb salt en el 61. On cau el salt a la primera tirada de llargs? I a la segona (recorda que les tirades primera i segona de llargs es ballen seguides)? (Respostes possibles: mateixes que a l'exercici 20)

Exercici_27. Una sardana tira 23x63, amb salt en el 54. On cau el salt a la primera tirada de llargs? I a la segona? (mateixes possibles respostes que a l'exercici 20)

Exercici_28. Fixa't que, en els llargs, els canvis són els compassos que són múltiples de quatre (4,8,12,16,...). Raona que si una sardana tira senar de llargs (per exemple: 75), llavors dos punts abans de que s'acabi la segona tirada de llargs estem en un canvi (a l'exemple: el compàs número 73 de la segona tirada de llargs seria un canvi). Per tant, la manera d'acabar correctament les dues primeres tirades de llargs en una sardana senar (de llargs) és amb un dos... dos punts abans. A l'exemple: en el 73 (que hem dit que és un canvi) farem un dos parat (74 i 75). Ja sabem, doncs, com repartir (acabar bé) les dues primeres tirades de llargs en una sardana senar (de llargs).

Exercici_29. Raona que si una sardana tira parell de llargs (per exemple: 82), llavors quatre punts abans de que s'acabi la segona tirada de llargs estem en un canvi (a l'exemple: el compàs número 78 de la segona tirada de llargs seria un canvi). Per tant, la manera d'acabar correctament les dues primeres tirades de llargs en una sardana parell (de llargs) és amb un quatre... quatre punts abans. A l'exemple: en el 78 (que

hem dit que és un canvi) farem un quatre (79, 80, 81 i 82). Ja sabem, doncs, com repartir (acabar bé) les dues primeres tirades de llargs en una sardana parell (de llargs).

Exercici_30. A la plaça, mentre la cobla començava a tocar una sardana, nosaltres estàvem enraonant i no comptant. Ens hi hem posat (a ballar) a la primera tirada de llargs, quan ens ha semblat i hem “copiat” el peu a la rotllana del costat (que suposem que anava bé). La manera habitual de saber el tiratge dels llargs consisteix en comptar començant per “1” el primer compàs, “2” el segon, etc. I així fins que tornem a escoltar la mateixa música del principi, moment en el qual tornarem a començar per “1”. Però ara no podem aplicar això, perquè no hem començat al principi. Bé, si només es tracta de saber el tiratge, tant és començar a comptar en el compàs número 1, fins que el tornem a escoltar, moment en el qual tornarem a dir “1” (per tant, no comptarem aquest compàs), com començar a comptar en un compàs fàcil de recordar (el primer punt del salt, per exemple), fins que el tornem a escoltar (i no el comptarem aquesta segona vegada). Si de salt a salt hi van 83 compassos (comptant “1” la primera vegada que sentim el salt i sense comptar-lo la segona vegada que el sentim), és que la sardana tira 83 de llargs. Si hem llegit en el programa que la sardana que toquen té el salt en el 67, com acabarem la (actual) segona tirada de llargs? (Explica-ho com vulguis, a la teva manera, però sigues clar)

Exercici_31. És senzill acabar bé la tercera tirada de curts: com que els compassos parells “cauen” en els canvis, si la sardana tira senar (de curts), tres punts abans d’acabar la tirada estarem en un canvi i llavors farem un tres. I si els curts tiren parell, dos punts abans d’acabar la tercera tirada de curts farem un dos parat. Però repartir correctament els llargs no és tan senzill: de fet, a mi m’han explicat tres maneres de fer-ho. La que em sembla més senzilla (encara que això depèn de qui reparteix) és la següent: com que els llargs són 1-2-3-canvi, 1-2-3-canvi, etc., els canvis cauen en els compassos que són múltiples de quatre: 4,8,12,16,... Si una sardana tira (de llargs) un nombre de compassos que és múltiple de 4 més 3 (exemples: 79, 83), tres compassos abans d’acabar (estarem en un compàs que és múltiple de 4, és a dir, estarem ballant un canvi), farem un tres (als exemples anteriors: en el 76, un tres; en el 80, un tres). Així s’acaba correctament la tercera tirada de llargs de qualsevol sardana que tira múltiple de 4 més 3. I si la sardana tira múltiple de 4 més 1 (per exemple: 73, 85), cinc compassos abans d’acabar estarem ballant un canvi i farem un dos i un tres. Amb això hem explicat com repartir la tercera tirada de llargs de les sardanes senars (que són la majoria). Evidentment, si es vol usar aquest mètode, no s’ha de tenir dificultat en identificar quins nombres parells són múltiples de 4 i quins no. Parlem ara de les tirades que hi ha abans del contrapunt o abans del final. Hem dit que aquestes tirades s’han d’acabar a l’esquerra i, si apliquéssim el mètode que acabem de descriure... segur que les acabaríem “bé” respecte de la música però algunes les acabaríem al costat esquerra i altres al costat dret. Com “corregir” el costat d’acabament? Feu l’experiment següent: balleu al costat d’una altra persona, llargs, tots dos amb el mateix peu. El vostre company/a que segueixi ballant “normal” i vosaltres, després

d'un canvi feu dos dosos i continueu ballant "normal": en relació a vostre company/a... heu canviat de costat! Per tant, per a aconseguir acabar a l'esquerra, de vegades caldrà corregir el costat i de vegades no. I això ho podeu mirar quatre punts abans del repartiment que hem explicat per a la tercera tirada de llargs: per exemple, si una sardana tira 83 de llargs, a la tercera tirada de llargs en el 80 farem un tres. Però si ens cal acabar a l'esquerra... en el 76 ens fixarem cap a on anem (dreta o esquerra) i, segons cap a on anem farem dos dosos i un tres o bé ens esperarem i farem un tres. Explica com es reparteixen les tirades de llargs que venen abans del contrapunt i abans d'acabar la sardana per tiratges senars.

Exercici_32. Parlem dels tiratges parells: o bé són múltiples de quatre o bé no ho són (són múltiples de quatre més dos). Si una sardana tira múltiple de 4, la tercera tirada de llargs s'acaba amb un quatre i si tira múltiple de 4 més dos, amb un dos parat. I les tirades que s'han d'acabar a l'esquerra? Bé, doncs si la sardana tira múltiple de 4, quatre punts abans d'acabar farem un quatre o bé dos dosos (l'últim parat). I si la sardana tira múltiple de 4 més 2, l'acabarem amb un dos o amb tres dosos. Explica clarament la "regla" que seguiríem en aquest cas.

Exercici_33. Hi ha gent que no li agrada repartir amb múltiples de quatre: fins al final no sap si, per exemple, abans del contrapunt, acabarà amb un dos i un tres o bé amb tres dosos i un tres. Si es vol saber abans... es pot repartir amb múltiples de 8, ja que cada 8 compassos estem a la mateixa situació (1-2-3-canvi_cap_a_un_costat, 1-2-3-canvi_cap_a_l'altre_costat: 8 punts). El que passa és que la "regla" és una mica més complicada. Troba quina és aquesta regla per a sardanes senars si s'ha començat la tirada pel peu esquerra i ve un contrapunt o fora. Fixa't que, respecte de 8, els tiratges senars poden ser: múltiples de 8 més 1, múltiples de 8 més 3, múltiples de 8 més 5 i múltiples de 8 més 7. Si haguéssim començat pel peu dret caldria fer un canvi de costat, cosa que s'aconsegueix amb dos dosos: es treuen, si es pot; i s'afegeixen si no es pot. Si repartim amb múltiples de 8, la tercera tirada de llargs té el repartiment més curt possible. Per exemple: no acabarem mai amb tres dosos i un tres, sinó amb un dos i un tres.

Exercici_34. Els que els hi agrada repartir amb múltiples de 8, a part de saber-se bé els múltiples de 8, necessiten saber per quin peu han començat. Justifica que el peu amb el qual s'ha començat és el mateix amb el que es balla el compàs número 41 i troba una regla més general que et permeti saber amb quin peu s'ha començat a ballar la tirada.

Exercici_35. I les sardanes parells (de llargs)? Abans del contrapunt o fora s'han d'acabar amb un dos, dos dosos, tres dosos o un quatre. Troba la regla. La tercera tirada de llargs es reparteix de la manera més curta possible (s'acaba amb un dos o amb un quatre)

Exercici_36. També hi ha gent que li agrada comptar el menys possible i es limita a repartir els deu últims punts (que, de fet, són onze). Això té l'avantatge que pots començar a comptar des del salt o des de qualsevol altre "motiu" que recordis, sempre que des d'aquest motiu fins el final hi hagi més de 10 compassos. En què consisteix aquest sistema? Parlem només de les tirades que venen abans del contrapunt i abans de l'acabament. Si una sardana tira 83, et fixes on cau el compàs 73: primer compàs a l'esquerra, tercer compàs a l'esquerra, primer compàs a la dreta o tercer compàs a la dreta. I, en funció d'això... reparteixes. Troba la regla!

Exercici_37. Estén la "regla dels deu punts" a sardanes parells: si una sardana tira 66, es funció d'on caigui el compàs 56 es reparteix. Troba la regla! (Recorda que el compàs "tiratge 10" només pot caure en un segon o un canvi). Sembla clar que si hom opta per la regla dels 10 punts, s'ha de saber tots els casos (senars i parells). Així, començant a ballar una sardana pel punt que et sembli i el peu que vulguis... sempre l'acabaràs bé!

Exercici_38. Comptar la majoria de sardanes és senzill. Parlem dels curts, per exemple. Normalment, s'aprecia clarament quan es torna a repetir la música del principi. A més, sovint es nota molt quan s'acaba la tirada, hi ha com una mena d'aturada. Però això no passa en totes les sardanes: hi ha sardanes en que hi ha una "aturada" però després encara no torna a començar la mateixa música del principi i hi ha sardanes que encara són "pitjor" (per qui les compta): els músics allarguen les últimes notes de la primera tirada de curts, de manera que se superposen a les notes de l'inici de la segona de curts i... o estàs molt atent o... no l'"agafes". Un exemple de sardana que quasi segur que no agafes (i amb més raó si sents només una de curts i una de llargs) és "Volerany" de Manel Saderra i Puigferrer:

MANUEL SADERRA PUIGFERRER- VOLERANY.mp3

De fet, hi ha "sardanes" on la "gràcia" és precisament endevinar el seu tiratge: són les sardanes revesses (o, simplement, revesses). I... no se us acudeixi preguntar a un revessaire si l'ha "endevinat", que igual s'enfada. S'ha de preguntar si l'ha tret. Va, un exemple de revessa perquè es vegi de què parlo:

revessa.mp3

(hi ha interpretades 2 de curts, 2 de llargs i una de curts, que és el temps que hom té per intentar treure-la –mentre dura la música–. Això en els concursos individuals de revesses –no es balla–. En els concursos de colles hi ha 10 punts addicionals per córrer a lliurar el paper amb la resposta i, en aquests s'ha de treure i també s'ha d'acabar de ballar correctament; la cobla interpreta 2 tirades de curts, 2 de llargs, 2 de curts i 2 de llargs, però s'ha de lliurar el paper amb el tiratge abans del 10è punt de la quarta de

9

curts). En aquest exercici traurem, amb una miqueta de trampa, la revessa anterior. Per a això cal que l'escoltis atentament, mentre la vas comptant, començant per 1 i continuant (sense tornar a començar). Escolta amb atenció el compàs número 78 i mira a quin punt es torna a repetir. Fent la resta... tindràs el tiratge de llargs. I ara, la "trampa": compta-la tota i sabent el tiratge de llargs i que estàs escoltant 3 de curts i dues de llargs... quant tira de curts?

